

1

DALIS

**KAIP
RENGIAMA
NAUJIENA?**

TEMOS AKTUALUMAS

Naujiena yra viena iš svarbiausių informacijos perteikimo priemonių, padedanti mums per trumpą laiką sužinoti apie paskiausius mūsų artimos ir tolimos aplinkos įvykius ir reiškinius. Be naujienos, t. y. be pirmutinio pagrindinio įvykių ar reiškinių aprašymo, diskusijos apie vykstančius įvykius ir reiškinius būtų kur kas sunkesnės, netgi neįmanomos. Naujienos sudaro informacijos srautą, be kurio mums būtų sunku arba net neįmanoma suprasti tikrovę. Tad prasminga susipažinti su naujienos sąvoka, suprasti, pagal kokius kriterijus įvykiai bei reiškiniai patenka į naujienų srautą, mokytis, kaip glaustai galima pateikti reikiamą informaciją.

METODINIAI SIŪLYMAI

Ši pamoka skirta *lietuvių kalbos ir literatūros* mokytojams. Mokiniai per lietuvių kalbos ir literatūros pamoką pabandę parengti naujieną toliau savo gebėjimą gali tobulinti per kitų dalykų

pamokas. Per dorinio ugdymo, pilietiškumo pagrindų, istorijos, geografijos, ekonomikos, meninio ugdymo pamokas mokiniai gali rašyti naujienas pasirinkdami dalykui artimą turinį.

TEORINĖ MEDŽIAGA

Kodėl vienas įvykis ar reiškinys tampa naujienu, o kitas ne?

Žurnalistas, rinkdamasis, apie ką pranešti, kokiomis priemonėmis ir kam skirti dėmesį, vadovaujasi tokiais **naujienos atrankos kriterijais**:

1. Poveikis / įtaka. Kiek žmonių paveikė reiškinys? Ar poveikis rimtas? *Pirmas pavyzdys.* Jeigu sprogo vamzdis ir užliejo gyvenamojo namo rūšį, tai greičiausiai netaps naujienu. Bet jeigu sprogo vamzdis ir užliejo 50 namų rūšius, tada galbūt tai taps naujienu. *Antras pavyzdys.* Jeigu tas vamzdis sprogo mokyklos rūsyje, bet nepadarė daug žalos, tai greičiausiai netaps naujienu. Tačiau jeigu dėl sprogo vamzdžio teko laikinai uždaryti mokyklą, tada greičiausiai tai taps naujienu.

2. Konfliktas. Konfliktas yra būdingas daugeliui pasakojimų – ar tai būtų romanas, ar naujienų laida. Konfliktai gali būti įvairūs: tarp žmonių, grupių, valstybių (susipyko du kaimynai; apsistumdė

futbolo komandų aistruliai; prasidėjo karas tarp valstybių); konfliktas tarp žmogaus ir gamtos (žmogus paklydo miške šaltą žiemos naktį); konfliktas su technologija (žmogus įstrigo lifte dingus elektrai).

3. Keista / neįprasta. Žmonės, įvykiai arba reiškiniai gali būti įdomūs vien dėl to, kad jie keisti, neįprasti. *Pavyzdys.* Sakoma, jeigu šuo įkanda žmogui, tai ne naujienu, bet jeigu žmogus įkanda šuniui – tai jau naujienu.

4. Asmenų įžymumas. Norime žinoti apie žinomus žmones, jų gyvenimus, patirtis, pasisakymus. Pavyzdžiui, domimės televizijos žvaigždžių, sportininkų gyvenimu; mums įdomu, kaip gyvena prezidentas ir jo šeima; mėgstame skaityti apie rašytojus, dailininkus, kompozitorius.

5. Artumas. Mes labiau domimės tuo, kas vyksta mūsų artimoje aplinkoje. Pavyzdžiui, mus gali dominti šventė mūsų mieste, bet ne tokia pati šventė toli esančioje vietovėje.

Kai skaitome, klausomės arba stebime naujienas apie valstybės reikalus arba tarptautinius įvykius, norime žinoti, kaip tai paveiks mūsų gyvenimą. Pavyzdžiui, mums bus svarbu sužinoti, kaip infliacija gali paveikti maisto kainų didėjimą, nes šeimoje liks mažiau pinigų kitiems reikalams.

Mėgstame apie save skaityti, klausytis ir žiūrėti. Pavyzdžiui, mums bus įdomu skaityti, kaip mokiniai ruošiasi egzaminams arba kokia popamokine veikla jie užsiima, kokiose pramogose jie daly-

vauja savaitgalį, nes tai informacija apie mus pačius, mes save atpažįstame tose naujienose.

6. Savalaikiškumas. Naujienu privalo būti nauja. Savalaikė naujienu gali būti ne tik ta, kuri parengta tuoj po įvykio, bet kartais ir prieš įvykį. Pavyzdžiui, renkasi savivaldybės taryba. Iš anksto pranešus, kokie klausimai bus svarstomi, sudaromos galimybės besidominčiam skaitytojui, klausytojui arba žiūrovui dalyvauti miesto gyvenime, o ne tik sužinoti, kas įvyko tarybos posėdyje, jam pasibaigus.

Išvada. Šeši naujienos kriterijai rodo, kad ne viskas, kas pateikiama kaip naujienu, yra vienodai svarbu. Naujienos apie žinomų žmonių gyvenimą, apie nuotykius, apie keistus atsitikimus ir kt. yra ne tokios svarbios palyginus su naujienomis apie sportą, kultūrą, mokslą, technologiją, politiką, ekonomiką. Gera me laikraštyje randame ir svarbiausias dienos naujienas, ir mažiau svarbias, bet mus vis vien dominančias naujienas.

Koks skirtumas tarp literatūrinio ir žurnalistinio pasakojimo?

Literatūrinis pasakojimas	Žurnalistinis pasakojimas
<p>GYVENO KARTĄ SENELIS IR SENELĖ...</p> <p>SVARBIAUSIA INFORMACIJA</p>	<p>SVARBIAUSIA INFORMACIJA</p> <p>KITA INFORMACIJA</p>
<p>Tradicinio pasakojimo pavyzdžiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Pasaka</i>. „Gyveno kartą senelis ir senele...“ Kaip vyksta pasakojimas? Dažniausiai chronologine tvarka, kas po ko įvyko, kas toliau įvyko. • <i>Detektyvas</i>. Kas yra pasakojimo pabaigoje? Atsakoma į klausimą, kas padarė nusikaltimą. • <i>Liaudies pasaka</i>. Kas yra pasakojimo pabaigoje? Dažnai pamokymas arba kokia nors tiesa. • <i>Grožinė literatūra</i>. Atomazga yra toji vieta, kai viskas paaiškėja, kai išsprendžiama mįslė; nebent autorius palieka mįslę neišspręstą. • <i>Apysaka</i>. Ją dažniausiai turime perskaityti iki galo, nes kitu atveju nesužinosime, kaip viskas baigėsi. 	<p>Žurnalistinis pasakojimas pateikiamas atvirkščiai nei literatūrinis. Svarbiausia informacija pateikiama pirmą, kita informacija pateikiama pagal mažėjančią svarbą. Toks pateikimo būdas vadinamas „apversta piramide“. Tai dažniausiai pasitaikanti informacijos apdorojimo forma. Sakoma, kad „apversta piramidė“ pradėta naudoti XIX a., ankstyvaisiais telegrafo laikais, kada dažnai nutrūkdavo ryšys. Tačiau tai gali būti legenda. „Apversta piramidė“ pradėta naudoti ir todėl, kad redaktoriui daug lengviau dirbti – galima straipsnį trumpinti „dešros principu“: tiesiog „atpjauti nuo galo“, t. y. trumpinti nuo pabaigos.</p> <p>Rašydamas naujieną žurnalistas stengiasi atsakyti į tam tikrus klausimus, kurie padeda nepamiršti surinkti būtiną informaciją apie kokį nors įvykį arba reiškinį. Tie klausimai dažnai vadinami „žurnalistų formulė“:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kas (veikėjas)? • Ką (padarė)? • Kur (įvyko)? • Kada (įvyko)? • Kodėl (priežastys / aplinkybės)?

Klasė: 9–10

Trukmė: 2–3 pamokos

Mokinių pasiekimai

1. Skiria tekstų tipą, žanrą ir funkcinį stilių, gali paaiškinti jų pagrindines savybes ir paskirtį, geba sukurti įvairių tipų ir žanrų tekstus.
2. Rašydamas naujieną pasirenka medžiagą ir informacijos šaltinius, prisiima atsakomybę už paskelbtą informaciją.

Mokymosi uždaviniai

1. Mokiniai, remdamiesi naujienų atrankos kriterijais, įvertins, pagal kuriuos kriterijus parengta konkreti naujiena.
2. Taikydami kriterijus palygins literatūrinį ir žurnalistinį pasakojimą, paaiškins skirtumą tarp šių pasakojimų.
3. Panaudodami žurnalistinio pasakojimo principus parengs naujieną.

MOKYMOSI VEIKLOS

1. Metodas „Minčių lietus“.

Mokiniai, dirbdami poromis, atsako į du klausimus: *Kas, jų nuomone, yra naujiena? Ar informacija apie tai, kas įvyko seniau gali būti naujiena? Kodėl taip mano?* Mokiniai pasidalija savo mintimis, o mokytojas nekritikuodamas visus atsakymus užrašo lentoje. Mokytojas paaiškina naujienos sąvokos apibrėžimą (*Pranešimas. Kaip rengiama naujiena?, 2 skaidrė*) ir apibendrina mokinių pateiktus atsakymus.

2. Kodėl vienas įvykis ar reiškinys tampa naujiena, o kitas ne?

Mokiniai suskirstomi į darbo grupes. Kiekviena darbo grupė pasirenka po 1 naujieną iš Lietuvos naujienų portalo arba laikraščio. Mokytojas taip pat gali iš anksto parinkti naujienas, kurias mokiniai nagrinės pamokoje. Mokymo metodas „Skaitymas ieškant prasmės“ (žr. *Įvadas. Ugdymo metodai*). Mokiniai individualiai susipažįsta su naujienų atrankos kriterijais (Teorinė medžiaga: *Kodėl vienas įvykis ar reiškinys tampa naujiena, o kitas ne?*). Mokiniai įvertina, kokiais kriterijais vadovaujantis atrinkta konkreti naujiena ir užpildo 1 lentelę.

1 lentelė. Įrodymai „už“ ir „prieš“

Įrodymas „už“	Teiginys	Įrodymas „prieš“
	<p>1. Rengdamas šią naujieną žurnalistas vadovavosi poveikio / įtakos kriterijumi.</p> <p>Sutinku Nesutinku</p> <p>☐ ☐</p> <p>2. Rengdamas šią naujieną žurnalistas vadovavosi konflikto kriterijumi.</p> <p>Sutinku Nesutinku</p> <p>☐ ☐</p> <p>3. Rengdamas šią naujieną žurnalistas vadovavosi keisto / neįprasto kriterijumi.</p> <p>Sutinku Nesutinku</p> <p>☐ ☐</p> <p>4. Rengdamas šią naujieną žurnalistas vadovavosi asmenų įžymumo kriterijumi.</p> <p>Sutinku Nesutinku</p> <p>☐ ☐</p> <p>5. Rengdamas šią naujieną žurnalistas vadovavosi artumo kriterijumi.</p> <p>Sutinku Nesutinku</p> <p>☐ ☐</p> <p>6. Rengdamas šią naujieną žurnalistas vadovavosi savalaikiškumo kriterijumi.</p> <p>Sutinku Nesutinku</p> <p>☐ ☐</p> <p>7. Ši naujiena yra aktuali ir svarbi Lietuvos visuomenei.</p> <p>Sutinku Nesutinku</p> <p>☐ ☐</p>	

3. Toliau dirba tos pačios mokinių darbo grupės.

Užduotis darbo grupėms elektroniniame portale ar laikraštyje surasti ir trumpai pristatyti naujienas, kurios atitinktų likusius (vertinant pirmą naujieną neapiktus) naujienos atrankos kriterijus.

4. Literatūrinis ir žurnalistinis pasakojimas.

Mokymo metodas „Palyginimas ir sugretinimas“ (žr. *Jvadas. Ugdymo metodai*). Mokiniai dirbdami grupėmis nagrinėja žurnalistinį ir literatūrinį pasakojimus (*Teorinė medžiaga. Koks skirtumas tarp literatūrinio ir žurnalistinio pasakojimo?*) ir užpildo 2 lentelę.

Žurnalistinio ir literatūrinio pasakojimo panašumų ir skirtumų analizės kriterijai:

1. Kur pateikiama svarbiausia informacija?
2. Ar pasakojime svarbi chronologinė tvarka?
3. Kas būdinga pasakojimo pabaigai?
4. Ar pasakojime atsakoma į klausimus: Kas? Ką? Kur? Kada? Kodėl?

2 lentelė. Žurnalistinio ir literatūrinio pasakojimo palyginimas

Žurnalistinis pasakojimas	Literatūrinis pasakojimas
SKIRTUMAI	
PANAŠUMAI	

5. Žurnalistinių pasakojimų analizė.

Mokiniai prisimena ir aptaria nagrinėtus naujienų atrankos kriterijus ir žurnalistinio pasakojimo principus. Darbas grupėse. Kiekviena grupė nagrinėja po tris žurnalistinio pasakojimo pavyzdžius ir atsako į klausimus:

- Kas rodo, kad tekstai parašyti „apversotos piramidės“ principu?
- Kokiais naujienų atrankos kriterijais remiantis žurnalistai atrinko kiekvieną iš trijų pateiktų pasakojimų?

1 žurnalistinis pasakojimas Moksleivius mokys nenusirašinėti

Lietuvoje kuriamas Sąžiningumo mokyklų tinklas. Šia iniciatyva siekiama atpratinti mokinius nuo nusirašinėjimo. Imtis jos paskatino prieš kurį laiką atliktas tyrimas, atskleidęs, kad absoliuti dauguma moksleivių nusirašinėja ir vertina tai kaip normą.

Mūsų šalyje jau yra 55 ugdymo įstaigos, kurios ryžosi įsitraukti į Sąžiningumo mokyklų tinklą. Jo kūrimąsi inicijavęs nevyriausybinės organizacijos „Transparency International“ Lietuvos skyrius (TILS) siekia, kad nepakantūs nusirašinėjimui būtų ir mokiniai, ir mokytojai.

TILS projektų vadovas Karolis Grabnickas priminė, jog Lietuvos mokyklose prieš trejus metus buvo vykdomas savotiškas sąžiningumo tyrimas. Aiškintasi, kiek moksleivių nusirašinėja. „Rezultatai mus labai apstulbino. Apklauskos parodė, kad devyni iš dešimties mokinių nusirašinėja...“

Jis atkreipė dėmesį į tai, kad mokslininkai jau seniai nustatė tiesioginį ryšį tarp nusirašinėjimo mokyklos suole ir aukšto korupcijos lygio valstybėje. Tai, anot K. Grabnicko, verčia imtis priemonių, kad situacija keistųsi.

Šaltinis: „Moksleivius mokys nenusirašinėti“! Daiva Baronienė (Lietuvos žinios 2014 m. gruodžio mėn. 30 d.)

2 žurnalistinis pasakojimas Peru atrasta 4000 metų senumo šventykla

Archeologai atkasė dar vieną Peru senovės lobį – maždaug 4000 metų senumo šventyklą Lambayeque slėnyje. Šventykloje, aplink kurią rasta ir daugiau griuvėsių, išlikę laiptai, vedantys prie altoriaus, skirto ugnies garbinimui. Archeologai teigia šventykloje aptikę vienas seniausių iki šiol šioje pasaulio dalyje atrastų freskų.

Šaltinis: „Peru atrasta 4000 metų senumo šventykla“.² (Agentūra „Reuters“, 2007 m. lapkričio mėn. 12 d. 14:14)

3 žurnalistinis pasakojimas Vokiečiai atvažiuoja pasimokyti iš lietuvių

„Lietuviškas kuklumas kartais gali būti ir nereikalingas. Prieš dvejus metus Jeilio universiteto mokslininkų mūsų miškai buvo paskelbti kaip geriausiai prižiūrimi pasaulyje, o į mūsų urėdijas tobulintis atvažiuoja ir kitų šalių specialistai.“

Labiausiai Lietuvos miškais domisi vokiečių girininkai. Vasarą didelė delegacija užsuko į Dubravos eksperimentinę-mokomąją miškų urėdiją, domisi Telšių miškų urėdijos veikla. Tai gerokai nustebino ir telšiškį aplinkos ministrą Kęstutį Trečioką.

„Man buvo keista, kai sužinojau, kad vokiečiai lankėsi Telšių miškų urėdijoje. Įsivaizdavau, kad jie kone idealiai turėtų mokėti prižiūrėti savo miškus. Bet, panašu, kad yra sričių, kuriose galime pasikeisti turima patirtimi, o mūsų miškai yra vertinami tikrai gerai“, – pasakojo ministras.

Statistiškai Lietuvos ir Vokietijos miškai atrodo panašiai. Bent pagal plotą. Abiejose šalyse jie sudaro trečdalį šalies teritorijos, bet vokiečiai randa ko mokytis.

Šaltinis: „Vokiečiai atvažiuoja pasimokyti iš lietuvių“³ (Portalas „Delfi“, projektas „Aplinkosauga“, 2014 m. gruodžio 30 d.)

6. Naujienos rengimas.

Užduotis mokiniams parengti laikraščiu arba interneto portalui skirtą naujieną, kurios pagrindinis šaltinis yra pasakos „Eglė žalčių karalienė“ tekstas. Naujienos apimtis 50–80 žodžių, forma – apversta piramidė, t. y. svarbiausioji informacija pateikiama pradžioje. Naujienoje būtina antraštė ir mažiausiai viena veikėjo citata. Naujieną galima rengti ne tik remiantis šia pasaka, bet ir kitomis, taip pat istoriniais įvykiais arba įvykiais iš mokyklos gyvenimo ir kt.

Refleksija. Su mokiniais aptariama, kaip jiems sekėsi rašyti žurnalistinį pasakojimą: Kas pavyko? Kas buvo sudėtinga? Kokių klausimų iškilo?

¹ <http://lzinios.lt/lzinios/Mokslas-ir-svietimas/moksleivius-mokys-nenusirasinetti/193428>

² <http://www.delfi.lt/mokslas/mokslas/peru-atrasta-4000-metu-senumo-sventykla.d?id=14983269>

³ <http://www.delfi.lt/projektai/aplinkosauga/naujienos/vokieciai-atvaziuoja-pasimokyti-is-lietuviu.d?id=66737600>

VERTINIMAS

1. Klausimų aptarimas: kaip žurnalistai atrenka naujienas, apie kurias rašo? Kodėl ne visos pateikiamos naujienos yra vienodai svarbios? Kas būdinga žurnalistiniam pasakojimui? Kodėl?
2. Mokinių parengtas naujienas gali vertinti mokytojas arba vieni kitų naujienas gali įvertinti patys mokiniai.

3 lentelė. Naujienos vertinimo kriterijai

Kriterijai	Vertinimo taškai 2-atitinka kriterijų; 1-iš dalies atitinka; 0-neatitinka			Komentaras
<i>Dėmesį patraukianti antraštė</i>				
<i>Svarbiausia informacija pateikiama pradžioje</i>				
<i>Pateiktos veikėjų citatos (mažiausiai viena)</i>				
<i>Mažiausiai svarbi informacija pateikiama gale</i>				
<i>Naujienoje atsakoma į šiuos klausimus: Kas (veikėjas)? Ką (padarė)? Kur (įvyko)? Kada (įvyko)? Kodėl (priežastys / aplinkybės)?</i>				

LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Carolyn Wilson, Alton Grizzle, Ramon Tuazon, Kwame Akyempong, Chi-Kim Cheung. Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers (UNESCO leidinys). Paris, 2011, p. 34–37.
2. Divina Frau-Meigs. Media Education: A Kit for Teachers Students, Parents and Professionals / Media education in Practice. Paris, 2006, p. 34–44.
3. Suvi Tuominen, Sirkku Kotilainen. Pedagogies of MIL. Moscow, 2012, p. 69–71, 76–81.
4. Romas Sakadolskis. Kaip kritiškai skaityti naujieną ir kam to reikia? Iš Žiniasklaidos skaidrumas, Vilnius, 2007.
5. Rytas Staselis. Tiriamoji verslo žurnalistika. Profesionalumo stoka ir žanro takoskyros. Iš Euras Lietuvos kišenėje, Vilnius, 2014.
6. Standard Eurobarometer 80 (Autumn 2013) Media use in the European Union Report, p. 27–29.
7. Kultūros ministerijos kuruojamas projektas apie žiniasklaidos priemonių savininkus: <http://www.old.lrkmlt/leidb/lt/lldb.html>.
8. „Transparency International“ Lietuvos skyriaus kuruojamas projektas apie žiniasklaidos savininkus: <http://stirna.info/>.